paplitimo vietas. Remiantis 2014 m. ir ankstesniais tyrimų duomenimis, Monciškėse buvo išskirtos dvi saugotinos zonos su 20 m pločio buferiais, kurių rekomenduota neužstatyti: pirmoji, apimanti Monciškių neolitinio ežero R pakrantę ir priekrantę su salomis (17,7 ha), ir antroji, apimanti bronzos amžiaus pradžios upių vagas (5,5 ha) (10 pav.). Pirmą kartą Šventosios senovės gyvenvietėje dar prieš privatizuojant žemę pabandyta išsaugoti *in situ* vertingiausius paleoreljefo elementus ir archeologinį sluoksnį. Likusiame plote ateityje, prieš vykdant žemės judinimo darbus, dar turės būti vykdomi žvalgomieji tyrimai. Atlikti tyrimai, be įgyvendintų svarbių paveldosauginių uždavinių, taip pat suteikė daug vertingos informacijos Baltijos jūros krantų gamtinei ir apgyvendinimo raidai atkurti, neolito ir bronzos amžiaus žmonių kultūrai bei ekonomikai pažinti.

The field evaluation at Šventoji Old Settlement in Monciškės

In 2014, a field evaluation was conducted at Šventoji old settlement, in the planned territory of Monciškės, and at Ošupio Takas estate (Fig. 1). In Monciškės the investigation was conducted in three stages: the reconstruction of the palaeorelief, a search for archaeologically valuable finds, and laboratory testing. Only the first investigation stage was conducted on the Ošupio Takas plots and the work will be continued in 2015. A total of 855 boreholes were drilled and 152 georadar profiles (44.62 km) made on the plots at Monciškės and Ošupio Takas (Fig. 2). A palaeogeographic reconstruction was made at both investigation sites. During it, palaeorelief elements (a lakebed, a roughly 1 km long river fragment, and its 200 m long tributary), which are directly connected with the incidence of find spots, were identified (Fig. 10). During the second stage in Monciškės, 5.08 ha was surveyed using a magnetometer (Fig. 3) and 41 test pits (200 m^2) were excavated (Fig. 5). During the test pitting new data was collected about Šventoji find spots 10, 12, 16, 44–45, and 47. An especially important new find spot (Šventoji 52) with a surviving archaeological layer and organic finds including wood, bark, bone, etc. (Fig. 4) was discovered. 19 of the 41 test pits contained finds (749 specimens): pottery (Fig. 6), flint and other kinds of stone (Fig. 7), amber (Fig. 8), wood and bark (Fig. 9), and 158 osteological finds. The finds date to 4100–3200 BC. In order to obtain the maximum information about the structure, surroundings, condition, and chronology of the archaeological layer, soil chemistry tests, diatom analyses (31 samples), and radiocarbon dating (AMS C^{14}) (20 samples) were performed. In order to preserve the valuable palaeorelief and archaeological layer, two non-development zones were distinguished (Fig. 10).

Darius Kontrimas

Kvietinių pilkapyno aplinka

2014 m. rugsėjo mėnesį atlikti žvalgomieji archeologiniai tyrimai Kvietinių pilkapyno vizualinės apsaugos pozonyje (Klaipėdos r., Dauparų–Kvietinių sen.) suprojektuoto magistralinio dujotiekio Klaipėda–Kuršėnai vietoje. Dujotiekis suprojektuotas į P (18–20 m atstumu) nuo esamo magistralinio dujotiekio Panevėžys–Šiauliai–Klaipėda. I tūkst. pr. Kr. datuojamo pilkapyno teritorija užima 1,8 ha, o vizualinės apsaugos pozonis – 35 ha. 2013 m. dr. G. Zabiela naujo dujotiekio linijos vietose atliko archeologinius žvalgymus, kurių metu nustatyta, kad Kvietinių pilkapyno P dalį greičiausiai bus nuly-

1 pav. Tyrimų vietos situacijos planas: 1 – tirtos perkasos; 2 – žvalgytas plotas; 3 – kultūros paveldo objektai; 4 – apsaugos zonos; 5 – pelkė; 6 – zondai. D. Kontrimo brėž.

Fig. 1. Situation plan of the investigation site: 1 – excavated trenches; 2 – surveyed area; 3 – cultural heritage objects; 4 – protection zones; 5 – bog; 6 – probes.

ginusi esamo dujotiekio apsauginė zona ir prieš naujos dujotiekio linijos įrengimo darbus į PV nuo pilkapyno teritorijos, 180 m atkarpoje, būtina atlikti žvalgomuosius archeologinius tyrimus (Magistralinio dujotiekio Klaipėda–Kuršėnai statyba, Poveikio aplinkai vertinimo ataskaita, 2014, p. 131).

Žvalgomųjų tyrimų metu ištirtas bendras 70,5 m^2 dydžio plotas (3 perkasos), taip pat vizualiai ir metalo ieškikliu žvalgytas 890 m^2 dydžio plotas. Kvietinių pilkapynas yra apie 100–120 m atstumu į ŠV nuo Minijos upės, pirmojoje upės terasoje, mišriame miškelyje, apie 2–3 m aukščiau kranto slėnio. 350–370 m atstumu į PV nuo pilkapyno yra žema plati užpelkėjusi vieta Gargždupio upelio vietoje. Projektuojamo dujotiekio ir tyrimų vieta yra tarp šios užpelkėjusios žemumos ir miškelyje esančio pilkapyno, 160–170 m atkarpoje ties apie 1 m aukščio aiškiai išsiskiriančia Minijos terasa (1 pav.). 20–30 m atkarpoje P–Š kryptimi paviršiaus altitudė nežymiai kyla nuo H_{abs} 13,00 iki H_{abs} 14,00 m aukščio. Greta 1967–1968 m. nutiesto dujotiekio, kurio apsaugos zona galėjo sunaikinti išlikusio pilkapyno tęsinį arba kitą pilkapyno pilkapių grupę, yra išilginė apie 1 m pločio neaiškios kilmės įduba.

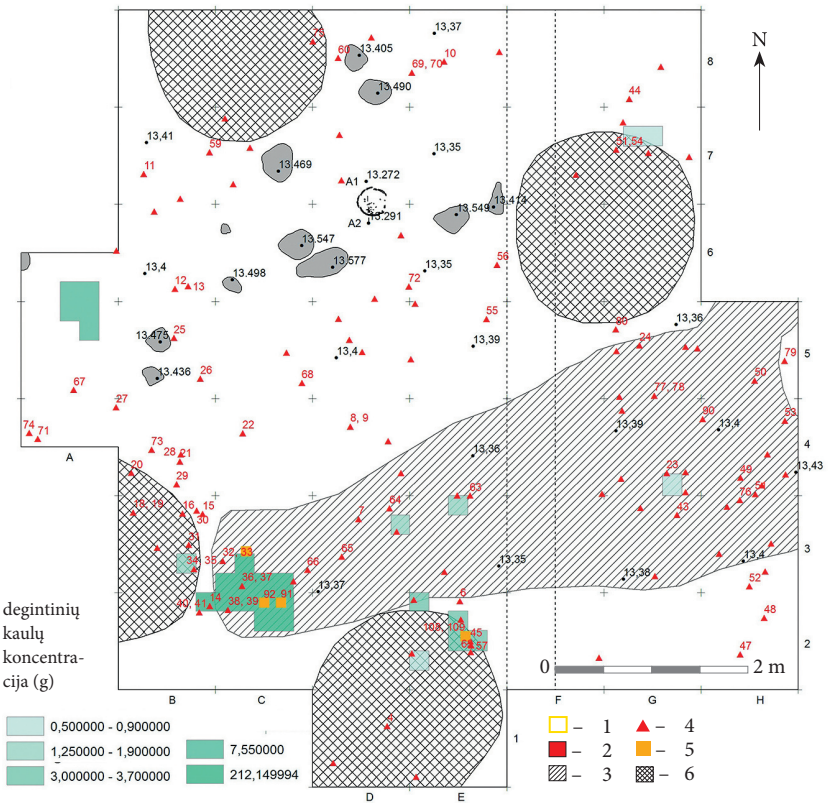

2 pav. Perkasos 3 planigrafinis brėžinys: 1 – kontrolinė juosta; 2 – akmenys; 3 – gyvenvietės kultūrinis sluoksnis; 4 – radiniai; 5 – urnų dalys; 6 – bulviarūsiai. D. Kontrimo brėž.

Fig. 2. A planographic drawing of trench 3: 1 – baulk; 2 – stones; 3 – the settlement's cultural layer; 4 – finds; 5 – pieces of urns; 6 – root cellars.

Pilkapynas minimas dar XX a. 4 dešimtmetyje, kai „bekasant bulvėms dėti duobes savininkas Špucis iškasė du moliniu puodu su pelenais ir kaulų likučiais. Minijos upės pakrantėje surandama akmeninių kirvukų“ (VAK medžiaga, KPC bibliotekos dokumentų fondai, f. 1, ap. 1, b. 10, p. 182). Dujotiekio žvalgymų metu Minijos slėnio pirmoje terasoje, mišriame miške suskaičiuoti 9 neabejotini pilkapiai, kurių skersmuo 6–13 m, aukštis 0,2–1 m. Aplink yra natūraliai supustytų kopų ar neatpažįstamai deformuotų pilkapių. Pilkapynas datuotas I tūkst. pr. Kr. II puse. 2013 m. žvalgymų metu konstatuota, kad Minijos dešiniojo kranto teritorija (į P–PR) yra smarkiai paveikta Minijos potvynių. Tai patvirtino į P nuo pilkapyno esančioje žemumoje daryti du gręžiniai – iki 1 m gylio juose fiksuotas rusvas suplautas priesmėlis (Zabiela G., *Klaipėdos, Plungės, Telšių, Šiaulių rajonuose ir Rietavo savivaldybėje esančio dujotiekio Klaipėda–Kuršėnai naujos linijos 2013 m. archeologinių žvalgymų ataskaita*, V., 2014, p. 11, 12).

Archeologiškai vertingo kultūrinio sluoksnio perkasose 1 ir 2 neaptikta – jis čia arba nesusiformavęs, arba jau suardytas arimų ar senojo dujotiekio statybos darbų metu. Perkasoje 2 per visą plotą įžemio horizonte išryškėjo arimo žymės. Įžemio horizonte rastos 4 pavienės smulkios lypdytų puodų šukės – radiniai čia galėjo patekti atsitiktinai kartu su stumdomu gruntu.

Perkasoje 3, kv. 6–8C–E H_{abs} 13,40–13,57 m aukštyje buvo atidengti daugmaž ratu sudėti 7 akmenys (24x22x20, 34x25x20, 40x30x27, 32x19x12, 34x26x15, 54x26x18, 35x29 cm dydžio), kiek atokiau nuo šių akmenų grupės PV kryptimi, kv. 5–6B–C H_{abs} 13,40–13,50 m aukštyje buvo atidengti dar 4 mažesni (10x10x8, 20x13x12, 22x22x12, 20x17x11 cm dydžio) akmenys (2 pav.). Pirmosios akmenų grupės – vainiko (?) centre H_{abs} 13,26–13,29 m aukštyje išryškėjo keraminės laidojimo urnos pakraštėlis (*kapas 1*). Geltoname, pilkšvame dulkingame smėlyje urnos vietoje jokia dėmė neišryškėjo. Gruntas didžiojoje perkasos dalyje sumaišytas XIX–XX a. Atsižvelgiant į akmenų atidengimo aukščius (H_{abs} 13,40–13,57 m) ir urnos atidengimo aukštį (H_{abs} 13,26–13,29 m) galima prielaida, kad laidojant atskira duobė kapui (urnai) nebuvo kasama – urna buvo pastatyta ir užkasta, vėliau apdėta akmenimis.

Kapo 1 urna (3 pav.) – 32,5–33 cm aukščio, išorinis angos skersmuo 32,5 cm, pakraštėlio storis 1 cm, sienelių storis 1–1,5 cm. Urna kruopėtu, smulkiai grublėtu paviršiumi, po grublėtumu, kruopėtumu matomas netaisyklingas brūkšniavimas įvairiomis kryptimis – urnos paviršius buvo lyginamas žole, o vėliau dar apkrėstas moliu. Urnoje surinkta 402 g degintinių kaulų. Kaulai švelniai kreminės spalvos, didžioji dalis labai smulkūs, didžiausi fragmentai 3–4 cm. Degimo temperatūra buvusi tolygi, siekė 600–800 °C. Remiantis dantų šaknų formavimusi, slankstelių apofizinių žiedų bei ilgųjų kaulų epifizių nesukaulėjimu, nustatyti vieno individo palaikai: iki 14 metų vaikas. Kaulai iš laužo išrinkti labai švariai – urnoje angliukų nebuvo.

Tikėtina, kad kapą žymintys akmenys sudarė taisyklingesnį vainiką, tačiau dirbant žemę (tyrimų vieta buvo ariama, kaip parodė ir perkasos 1 ir 2) akmenys galėjo būti nuarti, surinkti žmonių. Taip pat surinkti kasant duobes bulvėms – perkasoje įžemio horizonte buvo atidengtos 4 bulviarūsių duobės. Neatmestina galimybė, kad akmenys galėjo sudaryti grindinėlį.

Tyrimų metu, be pavienių smulkesnių keramikos šukių, rastos dar dviejų sudaužytų urnų dalys. *Urna 2* – kv. 2–3B–C H_{abs} 13,53 m aukštyje kartu su mažesnėmis šukėmis rasta 13

3 pav. Kapo 1 urna. D. Kontrimo nuotr.

Fig. 3. The urn from burial 1.

4 pav. Urnos brūkšniuotu paviršiumi šukė. D. Kontrimo nuotr.

Fig. 4. An urn sherd with a brushed surface.

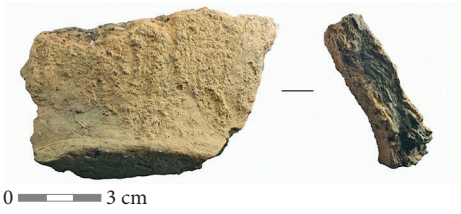

5 pav. Lipdyto puodo kruopėtu paviršiumi priedugnis (po kruopėtumu matomas nežymus brūkšniavimas). D. Kontrimo nuotr.

Fig. 5. A lower body sherd of hand built pottery with a grainy surface (with slight brushing visible under the graininess).

6 pav. Lipdyto puodo lygiu paviršiumi pakraštėlis. D. Kontrimo nuotr.

Fig. 6. A rim sherd of hand built pottery with a smooth surface.

7 pav. Lipdyto puodo, puošto virvele, šukė. D. Kontrimo nuotr.

Fig. 7. A sherd of cord-decorated hand built pottery.

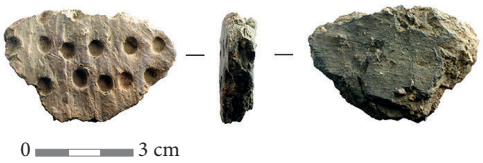

8 pav. Lipdyto puodo, puošto duobučių ornamentu, šukė. D. Kontrimo nuotr.

Fig. 8. A sherd of hand built pottery decorated with a pit design.

9 pav. Žalvarinio dirbinio (smeigtuko?) fragmentas. D. Kontrimo nuotr.

Fig. 9. A fragment of a bronze artefact (a pin?).

didesnių šukių su degintiniais kaulais. Iš 8 besijungiančių fragmentų buvo suklijuota urnos dugno dalis. Urnos dugnas 20 cm skersmens, sienelės ties dugnu storis 1–1,2 cm, dugno storis 1–1,5 cm. Urna smulkiai grublėtu paviršiumi, prie pat dugno po grublėtumu pastebimas nežymus brūkšniavimas. Iš 5 šukių buvo suklijuota dar viena urnos dalis – priedugnis. 0,45–0,5 m^2 plotelyje kartu su urnos šukėmis buvo daug degintinių kaulų – surinkta 212,15 g smulkių kauliukų. Stambiausi fragmentai siekia 2,5 cm. Spalva – švelniai kreminė, pavieniai fragmentai pilkos spalvos. Remiantis dantų

šaknų formavimusi, slankstelių apofizinių žiedų bei ilgųjų kaulų epifizių nesukaulėjimu, nustatyti vieno individo palaikai: vaikas iki 14 metų. Degimo temperatūra buvusi tolygi, siekė 600–800 °C.

Urna 3 – kv. 2E H_{abs} 13,00–13,10 m kartu su mažesnėmis šukėmis rasti 2 didesni urnos sienelės fragmentai, vienas su degintiniais kaulais. Urna brūkšniuotu paviršiumi, pagal didesnių fragmentų išlinkimą galima spręsti, kad brūkšniavimas vertikalus (4 pav.). Surinkti 3,7 g degintinių kaulų. Spalva – švelniai kreminė. Stambiausias fragmentas siekia iki 1,5 cm. Kaulai mažiausiai vieno individo. Lyties ir amžiaus nustatyti nepavyko. Pavienių degintinių kaulų rasta ir visame perkasos plote įvairiuose gyliuose. Iš viso perkasoje, be urnoms 1–3 priskirtų kaulų, surinkta 83 g degintinių kaulų.

Kv. 2–5C–H H_{abs} 13,35–13,42 m aukštyje išryškėjo 1,3–2,5 m pločio juodo smėlio dėmė – ankstyvesnės gyvenvietės kultūrinis sluoksnis. Jame rasta smulkių angliukų, tačiau jų pasitaikė ir kitose perkasos vietose. Sluoksnis 10–20 cm storio. Gyvenvietės kultūrinis sluoksnis buvo ir bulviarūsių duobių 2 ir 4 vietose, kur jis jau suardytas, ką patvirtintų ir R sienelių stratigrafija. Susidaro vaizdas, kad sluoksnis iš R pusės tarsi supa kapą. Tai patvirtina, kad šioje vietoje buvusi ankstyvesnė gyvenvietė, kurios sluoksnis buvo perkastas įrengiant kapą 1.

Labiau tikėtina, jog tirtoje vietoje galėjo būti ne į ŠR esančio išlikusio pilkapyno tąsa ar atskira pilkapių grupė, o urnų laukas. Lyginant su kitais tirtais Vakarų baltų pilkapių kultūros pilkapiais (Ėgliškių, Kurmaičių, Mišeikių, Mosėdžio, Padvarių, Žvainių), perkasos 3 vietoje išlikę labai mažai akmenų (net ir tokiu atveju, jei jie buvo nuarti, išrinkti), galėjusių sudaryti pilkapio požemines struktūras.

Visame perkasos plote įvairiuose gyliuose aptikta nemažai smulkių lipdytos keramikos šukių. Didžiąją dalį aptiktų radinių sudaro keramika kruopėtu (pastarosios daugiausia) (5 pav.), brūkšniuotu ir lygiu paviršiumi (6 pav.). Rasta viena keramikos šukė lygiu paviršiumi, puoštu virvelės ornamentu (7 pav.), bei viena šukė lygiu paviršiumi, puoštu duobučių ornamentu (8 pav.). Taip pat aptiktas degto molio fragmentas su pirštų spaudimo žymėmis – gamybos atlieka, sietina su gyvenvietės kultūriniu sluoksniu. Rastas ir neaiškaus žalvarinio dirbinio (9 pav.) fragmentas (galbūt smeigtuko) bei žalvarinės plokštelės dalis.

The vicinity of Kvietiniai barrow cemetery

During the field evaluation at the site of planned Klaipėda – Kuršėnai gas main in the visual protection subzone of Kvietiniai barrow cemetery (Klaipėda district, Dauparai-Kvietiniai eldership), three trenches (a total of 70.5 m^2) were excavated and 890 m^2 surveyed (Fig. 1). Trench 3 contained a cremation in an urn (with brushed, minutely rough, and grainy surfaces) of a child under the age of 14 (Fig. 2). In addition to burial 1 with an urn, fragments of another two urns with rough and brushed surfaces were also discovered (Figs. 3, 4). The cremated bones of a child under the age of 14 were also found at the discovery site of two fragments of smashed urns. A settlement's cultural layer, which was disturbed in digging the grave pits, was also recorded. Based on the finds (Figs. 5–9) and structures discovered in trench 3, the investigated site was preliminarily dated to the second half of the 1st millennium BC. It is more likely that an unprotected continuation of the barrow cemetery ascribable to the West Balt barrow culture, another barrow group, or an urn field without aboveground structures existed at this site.